

**Hailuodon perusopetuksen tasa-arvo- ja
yhdenvertaisuussuunnitelma
2026-2029**

TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA

Johdanto

Tasa-arvolain mukaan peruskoulujen, lukion ja kansalaisopiston tulee laatia toiminnan kehittämiseen tähtäävä tasa-arvosuunnitelma eli toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma. Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Hailuodon koulussa nämä suunnitelmat on koottu tähän samaan asiakirjaan, joka on voimassa kolme vuotta kerrallaan.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat perusoikeuksia ja tarkoittavat periaatteessa samaa asiaa: syrjimättömyyden ja tasavertaisten mahdollisuuksien varmistamista kaikille sukupuolesta, etnisestä taustasta, kielestä, kansalaisuudesta, iästä, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta, vakaumuksesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. Lainsäädännössä ja viranomaistyössä tasa-arvo tarkoittaa useimmiten sukupuolten tasa-arvoa. Muihin syrjintäperusteisiin viitattaessa käytetään yhdenvertaisuus -käsitettä.

Lähtökohtaisesti oppilaitosten arvomaailmaan kuuluu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääminen. Tasa-arvolain mukaan opetuksen järjestäjällä on velvollisuus ennaltaehkäistä sukupuoliidentiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Myös oppilaitoksen tulee ottaa tämä huomioon tasa-arvosuunnitelmaa laadittaessa ja sukupuolten tasa-arvoa edistävästä toimenpiteistä päätettäessä.

Saadessaan tiedon häirinnästä taikka syrjivästä tai turvallista oppimisympäristöä vaarantavasta toiminnasta opetuksen järjestäjän ja koulun on ryhdyttävä toimenpiteisiin häirinnän, syrjinnän tai turvallista oppimisympäristöä vaarantavan toiminnan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Mikäli oppilaitos tai opetuksen järjestäjä ei ryhtyisi käytettävissä oleviin toimiin estääkseen häirinnän tai syrjinnän jatkumisen, syyllistyisi oppilaitos tai opetuksen järjestäjä tasa-arvolaissa kiellettyyn syrjintään.

Jokaisella on oikeus määritellä sukupuolensa, millainen tyttö tai nainen, poika tai mies hän on, vai kokeeko hän olevansa muun sukupuolinen eli jotain naiseuden ja mieheyden ulkopuolella tai sukupuolten välissä. Kokemus omasta sukupuolesta voi myös muuttua ja vaihdella eri elämänvaiheissa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan, että jokainen oppilas on ainutlaatuinen omana itsenään. Perusteet velvoittavat antamaan tietoa sukupuolen moninaisuudesta, mikä pitää sisällään kaikki sukupuolet ja sukupuoli-identiteetit ja

sukupuolen ilmentämisen muodot. Aikaisemmasta sukupuolineutraalista opetuksesta siirrytään sukupuolitietoiseen opetukseen, sukupuolitietoiseen arviointiin ja sukupuolitietoiseen ohjaukseen, joiden tavoitteena on rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa ja samalla myös yhdenvertaisuutta.

Sukupuolitietoinen opettaja

- Ymmärtää sukupuolta muokkaavia sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä tietää, että niihin voi vaikuttaa.
- Tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua oppilaisiin eri tavoin sukupuolen mukaan.
- Antaa oppilaalle tilaa olla omanlaisensa ilman perinteisiä sukupuoliodotuksia.
- Osaa tukea oppilaan kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista silloinkin, kun oppilas on epävarma sukupuoli-identiteetistään tai kuuluu sukupuolivähemmistöön, sekä osaa tarvittaessa ohjata oppilaan opiskeluhuollon palveluihin.
- Purkaa työyhteisössään opetuksen sukupuolittavia ajattelu- ja vuorovaikutusmalleja sekä käytäntöjä.
- Osaa analysoida oppilaiden kanssa tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamia rakenteellisia epätasa-arvotekijöitä.
- Edistää tasa-arvoa aktiivisesti omassa luokassaan ja kouluyhteisössään valitessaan oppimateriaaleja, työtapoja ja yhteistyökumppaneita.
- Kehittää koulun toimintakulttuuria sukupuolitietoiseksi ja osallistuu koulun tasa-arvosuunnitteluun.

1. Kiusaaminen, syrjintä ja häirintä

Mistä syrjinnässä ja häirinnässä on kyse?

Kiusaaminen

- toistuvaa henkilön loukkaamista, naurunalaiseksi tekemistä, juorujen levittämistä, selän takana puhumista, sosiaalista eristämistä
- henkilöön toistuvasti kohdistuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa

Syrjintä

toimintaa, jossa henkilöä tai ihmisryhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää syytä esimerkiksi sukupuolen vuoksi eri tavalla kuin muita samassa asemassa olevia ihmisiä

- Syrjinnän syynä voi olla esimerkiksi henkilön kulttuuristausta, syntyperä, etninen tausta, kieli, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, ikä, uskonto, mielipide.

Häirintä

- yksi syrjinnän muoto
- toimintaa, joka synnyttää halventavaa tai uhkaavaa ilmapiiriä sekä loukkaa henkilön tai ihmisryhmän arvoa, kuten seksuaalivähemmistöön kuuluvan henkilön nimittely tai rasistiset vitsit

Sukupuolen perusteella tapahtuva häirintä

- ei-toivottua käytöstä, joka liittyy toisen henkilön sukupuoleen.

Seksuaalinen häirintä

- luonteeltaan seksuaalista, ei-toivottua toimintaa.
- fyysistä, sanallista tai muunlaista häirintää.
- seksuaalisesti vihjailvia eleitä ja ilmeitä.
- härskit puheet, kaksimieliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset ja kysymykset
- seksuaalisesti värittyneet aineistot, kirjeet, viestit, sähköpostit tai puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu, sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- raiskaus tai sen yritys

2. Selvitys koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta

Koulun tasa-arvo ja yhdenvertaisuutta selvitetään usealla tavalla koko kouluyhteisössä. Tilannetta kartoitetaan henkilökunnan keskuudessa ja myös huoltajia näkemyksiä voidaan kysyä, mutta tärkeintä on saada esiin oppilaiden näkemyksiä ja kokemuksia siitä, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat omassa koulussa. Menetelminä käytetään mm. keskusteluja ja kyselyjä.

Koulun vanhemmille oppilaille toteutetaan kirjallinen tasa-arvokysely ja asiaa voidaan kartoittaa lisäksi myös keskustelemalla. Nuorempien oppilaiden kanssa asiaa kartoitetaan keskustelemalla. Kyselyn ja keskustelujen avulla selvitetään, miten oppilaat kokevat tasa-arvon toteutuvan omassa koulussaan ja mitä asioita he haluaisivat muuttaa. Tasa-arvotilannetta arvioitaessa voidaan kysyä koulun ilmapiiristä, opetuksesta ja arvioinnista, oppilaan-ohjauksesta sekä opetusmateriaaleista. Samalla kerätään tietoa myös häirinnästä ja syrjinnästä sekä toiveita ja kehittämisideoita tasa-arvon edistämiseksi.

Tasa-arvokeskustelun aiheita voivat olla seuraavat kysymykset. Opettaja voi muokata kysymyksiä vastaamaan paremmin oppilaiden ikäryhmän tarpeita.

- Onko koulusi tasa-arvoinen? Kohdellaanko kaikkia oppilaita tasa-arvoisesti?
 - Kohteleeke opettaja samalla tavalla tyttöjä ja poikia?
 - Kohtelevatko oppilaat toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta?
 - Suhtaudutko itse samalla tavalla tyttöihin ja poikiin?
- Voitko olla oma itsesi koulussa?
 - Voitko tehdä niitä asioita, joista pidät?
 - Vaikuttavatko muiden mielipiteet valintoihisi?
- Tunnetko olosi turvalliseksi koulussa?
 - Tuletko mielelläsi kouluun?
 - Missä/milloin et tunne oloasi turvalliseksi?
 - Pystytkö kertomaan opettajalle, jos sinua tai ystävääsi kiusataan?
 - Puuttuvatko opettajat kiusaamiseen riittävän hyvin?
 - Onko sinulla koulussa eri sukupuolta olevia kavereita?
- Millainen on mielestäsi tasa-arvoinen koulu?
 - Mikä koulussasi erityisesti edistää tasa-arvoa?
 - Onko sellaisia ongelmia, joihin voisit vaikuttaa omalla toiminnallasi?
 - Toivoisitko muutoksia oppitunneille, välitunneille tai koulumatkoille?

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivitys tehdään kolmen vuoden välein. Ennen päivittämistä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyviä toimenpiteitä ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan.

3. Oppilaiden ja koulun henkilökunnan havaintoja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta

Koulun henkilökunta on pohtinut tasa-arvo-näkökulmaa mm. seuraavista lähtökohdista käsin:

- Aiheuttaako pieni yhteisö lisähaasteita oppilaiden sopeutumiseen kouluyhteisöön? Korostuuko pienessä yhteisössä erilaisuuden kokeminen?
- Kokevatko oppilaat eriarvoistavana erityistarpeisiin liittyvät vapaudet/etuoikeudet?
- Voiko koulussa olla avoimesti transsukupuolinen tai kertoa, ettei koe olevansa tyttö eikä poika?
- Toteutuuko esteettömyys/aistiärsykeettömyys riittävästi kaikkien oppilaiden kohdalla?

Oppilaille tehtyjen kyselyjen sekä keskusteluiden tuloksia:

- Erityisesti vanhemmat oppilaat kokevat pääsääntöisesti olonsa turvalliseksi koulussa, pienet oppilaat olivat jonkin verran epävarmempia asiasta.
- Pääsääntöisesti oppilaat myös kokevat, että kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti. Mutta kokevat osittain, että oppilaat eivät kohtelee toisiaan samoin sukupuolesta riippumatta.
- Osa oppilaista koki, että esimerkiksi kiusaamisesta kertominen ei ole helppoa.
- Kyselyssä esiin nousseet oppilaiden mahdollisesti kokemat kiusaamistilanteet tai epäasiallinen kohtelu on otettu koululla heti käsittelyyn.

4. Kiusaamiseen, häirintään ja syrjimiseen puuttuminen

Mitä häirinnän kohteeksi joutunut voi tehdä?

- Pyydä kiusaajaa tai häiritsijää lopettamaan. Tekijä ei välttämättä itse ymmärrä, että koet hänen käyttöksensä loukkaavaksi.
- Kirjaa muistiin tapahtumat, jos epäasiallinen käytös jatkuu.
- Säästä mahdolliset saamasi viestit ja muu vastaava aineisto.

Kenen puoleen voi kääntyä?

Häirinnästä voi kertoa kenelle tahansa koulun aikuiselle. Ensisijaisesti voit kääntyä seuraavien tahojen puoleen:

- luokanopettaja, luokanvalvoja
- rehtori, vararehtori
- KiVa-koulu -opettajat
- kuraattori
- kouluterveydenhoitaja

5. Koulun ehkäisevät toimenpiteet sekä puitteet

Tasa-arvolain mukaan oppilaitoksissa on kiinnitettävä huomiota sellaisiin toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perusteella tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Yhdenvertaisuuslaki (2004/21) puolestaan kieltää syrjinnän iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Sekä oppilaat että henkilökunta voivat luoda kouluun ilmapiiriä ja kulttuuria, jossa syrjintää ja häirintää ei hyväksytä ja tilanteisiin puututaan aktiivisesti. On tärkeää, että kaikki opetushenkilökunnan jäsenet tiedostavat, mitä kiusaamisella, syrjinnällä ja häirinnällä tarkoitetaan sekä miten eri tavoin ne voivat ilmetä niin opiskelijoiden kuin opettajienkin taholta. Tiedostaminen on avain kiusaamisen, syrjinnän ja häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Opiskelijoilla pitää olla tieto, kenen puoleen voi kääntyä mahdollisessa syrjintä- tai häirintätapauksessa.

Opiskelijoilla tulee olla uskonnonvapauslain edellyttämät tasa-arvoiset oikeudet harjoittaa ja olla harjoittamatta uskontoaan. Uskonnonvapauslain (2003) henki korostaa niin sanottua positiivista uskonnonvapautta. Opettajat sen sijaan ovat valvontavelvollisia koulun järjestämissä tilaisuuksissa.

Koulun kaikki tilat ovat sukupuolineutraaleja. Opetus järjestetään ryhmissä, joissa oppilaita ei ole eritelty esimerkiksi sukupuolen mukaan. Vammaisuuteen liittyvää yhdenvertaisuutta koulun tilojen osalta voidaan tarvittaessa pohtia henkilökunnan kesken ja järjestää esimerkiksi esteettömyyskävely. Erityistarpeisiin liittyvä yhdenvertaisuus huomioidaan opetustilanteissa esimerkiksi tilojen käyttöä suunnittelemalla tai apuvälineiden avulla.